

ASPECTE ALE DIALOGULUI PROFETIC DESPRE HRISTOS ÎN EVANGHELIA DUPĂ LUCA

Pr. lect. dr. Ilie MELNICIUC PUICĂ
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” - Iași

Introducere

Teoria intertextualității accentuează complexitatea interacțiunii textuale. Un autor poate avea un motiv special să citeze Scriptura, dar nu poate controla efectele (sau urmările) pe care citarea le poate genera¹. Julia Kristeva propune o relație dialogală între „texte”, înțelesute ca un sistem de coduri și semne². Intertextualitatea sugerează că însemnătatea textului nu este complet fixată, ci este mereu deschisă interpretării, ca un nou text ce trebuie re-poziționat. În felul acesta, nu este necesar ca textul nou să citeze forma celui vechi, ci doar ideea care se schimbă³.

A evoca sau a aminti citate din Scriptură este o lucrare dificilă. Un autor poate avea un scop precis al citării, dar îl scoate din context și-l forțează pentru a forma noi conexiuni, deschise la alte interpretări. Citatul este poate exemplul cel mai evident al referirii intertextuale, care, într-un anume sens, concentrează și reduce la esență practica intertextuală⁴. Modelele istorice ale citării, ca practică cultural-socială codificată, sunt: a) retorica antică, adică un „stadiu stabil”

¹ M. Worten & J. Still, *Intertextuality: Theories and Practices*, Manchester, Manchester University Press, 1990, p. 11.

² J. Kristeva, *Word, Dialogue and Novel*, în T. Moi (ed.), *The Kristeva Reader*, New York, Columbia University Press, 1986, p. 69.

³ G.K. Beale, *Questions of Authorial Intent, Epistemology, and Presuppositions and their Bearing on the Study of the Old Testament in the New: A Rejoinder to Steve Moyise*, în „Irish Biblical Studies”, 1999, nr. 21, p. 157.

⁴ Donald Davidson, *Quotation. Inquiries into Truth and Interpretation*, Oxford, Oxford University Press, 1984, p. 43.

al citatului, când acestuia i se atribuia o valoare dialectică sau logică; b) comentariul patristic, un alt stadiu „stabil”, bazat pe modelul de *auctoritas*; și c) ascensiunea citatului modern, o tranziție în doi timpi: un stadiu provizoriu, contemporan cu dezvoltarea tipografiei, când citatul are rol de emblemă, și citatul clasic, un „blazon” de autor.

Mihail Bahtin a identificat „problema citatului” ca o problemă stilistică aparte a elenismului: „Deosebit de variate erau formele citării fâțișe, semimascate și mascate, formele încadrării citatului în context, a ghilimelelor intonaționale, diversele grade de înstrăinare sau de asimilare ale discursului străin citat”⁵.

Studiul nostru dorește să evidențieze fidelitatea autorilor biblici și a traducătorilor față de citările din Vechiul Testament, luând ca exemplu textele din profetul Isaia, care se regăsesc în Evanghelia după Luca. Citatele care apar în Sfânta Scriptură sunt mesaje divine exprimate în cuvinte omenești. În acest sens, ele sunt analizabile prin instrumente gramaticale, lingvistice și filosofice, ca orice alte cuvinte omenești. Simpla integrare a unui cuvânt în corpul Scripturii îi dă aceluia o nouă valoare lingvistică, care impune cercetarea sa în acel context special.

Pentru prezentarea textului, am folosit textul grec al *Septuagintei* (LXX), ediția Ralph, alături de ediția critică a Evangheliei după Luca, Nestle Aland 27, și traducerea sinodală a Bisericii Ortodoxe Române.

Citarea poate fi definită ca un material al Vechiului Testament, precedat sau nu de o formulă introductivă, care se află în relație strânsă cu Vechiul Testament sau este identificată drept citat din contextul Noului Testament⁶.

Folosirea și interpretarea Bibliei ebraice în Noul Testament urmărește firul pe care Domnul Hristos l-a revelat apostolilor Săi, după slăvita Sa Înviere, că în Scriptură se vorbește despre viața și misiunea lui Mesia, împlinită în Persoana Sa⁷.

⁵ Mihail Bahtin, *Probleme de literatură și estetică*, Editura Univers, București, 1982, p. 520.

⁶ B.M. Metzger, *Historical and Literary Study*, Leiden, Brill, 1968, pp. 52-63, apud G. Dorival, M. Harl & O. Munnich, *La Bible grecque de la Septante. De Judaïsme hellénistique au christianisme ancien*, Ed. du CERF/Ed. du C.N.R.S., Paris, 1988, p. 275.

⁷ R. Denova, *The Things Accomplished among us. Prophetic Tradition in the Structural Pattern of Luke-Acts*, coll. „Journal for the Study of the New Testament”, Supplement Series, nr. 141, 1997, pp. 16-17.

1. Profetul Isaia în mărturia lui Ioan Botezătorul și a Domnului Hristos

A doua secțiune a Bibliei ebraice se numește *Nebim* și cuprinde producțiile literare inspirate ale profetilor. Proorocii în Vechiul Testament erau interpreții vocii lui Dumnezeu către poporul evreu⁸. Ei aveau ca principal mesaj aplicarea căii divine la condițiile concrete de viață, interpretând evenimentele din viața evreilor în lumina vocii divine.

Profetul Isaia este citat de Sfântul Luca în mod repetat, deoarece mesajul transmis prin cartea sa identifică Persoana cu lucrarea lui Iisus Hristos, în amănunte surprinzătoare.

1.1. Lc. 3, 4-6 și Is. 40, 3-4

În Antichitate, lectura de la început la sfârșit a unui text, liniară, alterna cu lectura complementară, care se fundamenta pe paralelismul concentric sau „chiasm”. Paralelismul presupune două segmente ale aceleiași exprimări, între primul și următorul fragment păstrându-se tema, dar modificându-se cuvintele prin sinonime sau antonime. De exemplu, distihul:

„Gătiți calea Domnului,
drepte faceți cărările Lui”.

Prima afirmație este repetată în al doilea segment din profetația lui Isaia, dar cu o anumită modificare, care completează primul segment. Astfel, „calea” se află în paralelism sinonimic cu „cărările”, în sensul drumului principal la care se adună cărările secundare.

Lc. 3, 4-6	LXX	κατα Λουκας
4. Precum este scris în cartea cuvintelor lui Isaia proorocul: „Este glasul celui ce strigă în pustie: Gătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Lui.	Isaiah 40, 3: φωνή βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ θεοῦ ἡμῶν	4. ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ·

⁸ Petre Semen, *Introducere în teologia profetilor scriitori*, Editura Trinitas, Iași, 2008, p. 3.

<p>5. Orice vale se va umple și orice munte și orice deal se va pleca; căile cele străambe se vor face drepte și cele colțuroase, drumuri netede.</p> <p>6. Și toată făptura va vedea mântuirea lui Dumnezeu”.</p>	<p>4. πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται καὶ ἔσται πάντα τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν καὶ ἡ τραχεῖα εἰς πεδία</p> <p>5. καὶ ὀφθήσεται ἡ δόξα κυρίου καὶ ὕψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ ὅτι κύριος ἐλάλησεν</p>	<p>5. πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται, καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας·</p> <p>6. καὶ ὕψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ.</p>
--	---	--

Sfântul Luca premerge contextul misiunii lui Hristos, folosind un extins citat din Isaia 40, 3-5, care are afinități cu textul LXX⁹.

Evanghelistul Luca preferă versiunea LXX, în defavoarea TM, atunci când face legătura dintre „în pustiu” și „a striga”, mai mult decât cu „ascultați”; el folosește o expresie auxiliară: „mântuirea lui Dumnezeu” și redă la plural „calea”, cu „căile”. Evanghelistul preferă însă varianta din TM, atunci când folosește pluralul: „cele colțuroase”, utilizat în LXX la singular, și, influențat de Evangheliile Matei și Marcu, adaugă, în loc de „Dumnezeului nostru”, pronumele „Lui”¹⁰. Omite din LXX și expresia „slava Domnului”. Ultima omisiune nu are un motiv teologic clar, fiind probabil influențată de varianta A a LXX.

Cum se întâmplă deseori în cazul construcțiilor intertextuale, la Lc. 3 este absorbit și transformat textul anterior. Sfântul Luca exploatează îngrijorările din Isaia 40 despre apariția lui Dumnezeu și, astfel, consolarea definitivă a Israelului. Așezate în contextul Evangheliei lui Luca, cuvintele profetului Isaia vor fi citite cu sens nou de fiecare dată, mai ales pentru că evenimentele narate de Sfântul Luca sunt interpretate prin prisma lui Isaia și a viziunii sale eshatologice despre mântuire.

Citatul lui Isaia 40, 3-5, în această conjunctură, este departe de a fi abrupt și, în mod clar, e un eveniment pentru care Luca s-a

⁹ D.L. Bock, *Proclamation from Prophecy and Pattern. Lucan Old Testament Christology*, JSNTSup. 12, Sheffield Academy Press, 1987, pp. 93-95.

¹⁰ A. Ralfs, (ed.), *Septuaginta*, Duo volumina in uno, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, Württembergische Bibelanstalt, 1935.

pregătit în mod evident. În consecință, se stabilesc termenii cheie ai narațiunii și ai interpretărilor, iar textul rămâne interpretabil în context.

Textul lucanic care prezintă pe cel al profetului Isaia urmărește să demonstreze implicațiile universale ale venirii lui Hristos. Universalismul reiese din ambele surse folosite de Luca la această citare. Folosirea lui Isaia 40 nu ar fi posibilă în Evanghelia după Luca, dacă nu s-ar vorbi aici de mântuire, ca act de eliberare a oamenilor.

Sinopticii folosesc textul de la Isaia 40 cu caracter profetic, accentuând cuvintele „în pustie”, ca fiind locul unde se vestește acest mesaj, nu locul unde să se pregătească căile Domnului. Aceste cuvinte, care se regăsesc în TM datorită punctuației date de traducător (masoret), prin deplasarea accentului, dobândesc alt sens. Esența textului masoretic nu este, însă, alterată de folosirea sintaxei din LXX, încât putem spune că LXX întregeste exprimarea corectă a evenimentului¹¹.

O altă problemă în discuție este puterea imaginilor privind calea Domnului și nivelarea pământului.

Sfântul Ioan Botezătorul este asemănat aici cu un crainic regal, care la vechii israeliți anunța pe unde și, mai ales, când avea să treacă regele¹². Și pentru că în Orientul Antic drumurile erau cu totul necorespunzătoare, de obicei se remediau sumar înainte de a trece regele cu suita sa. În vederea acestui scop, se trimitea un mesager, care să anunțe trecerea regelui și să îndemne la înlăturarea eventualelor obstacole care i-ar fi putut îngreuija calea ce o avea de parcurs. Prin urmare, profetul aseamănă pe Sfântul Ioan cu un vestitor regal, căci el avea să anunțe lumii pe Acela Care va mărturisi despre Sine că este Fiul lui Dumnezeu, Regele Mesia – Hristos.

Înainte de a-L propovădui pe Mesia, Sfântul Ioan îndeamnă la pocăință, pentru că, într-adevăr, nimeni nu-L poate primi pe Hristos în sufletul său, mai înainte de a și-l curăța printr-o riguroasă cercetare a cugetului. După cum în ordinea fizică sunt vicisitudini care macină terenul și închid sau limitează drumul călătorului, tot așa și sub raport sufletesc năzuința omului către spiritualitate are potrivnici. Dacă se evită impedimentele, puterea voinței crește enorm, iar avântul spre țintă se ușurează.

¹¹ D.L. Bock, *op. cit.*, p. 94.

¹² Prof. dr. N. Neaga, *Hristos în Vecihiul Testament*, Editura Renașterea, ediția a III-a, Cluj-Napoca, 2007, p. 91.

Westermann¹³ argumentează că imaginea pregătirii drumului este preluată din tradiția babiloniană despre venirea unui zeu sau a unui rege. Scopul acestei pregătiri a drumului pentru venirea triumfală a regelui era exprimarea puterii aceluia prin manifestările procesiunii.

Sfântul Luca preia din LXX adaosul *σωτήριον*, mergând totuși pe linia sensului dat și de TM, chiar dacă acest cuvânt nu este regăsit în acest loc, ci la Isaia 40, 10-11, cu sens de „eliberator” ori „mântuitor”. În contextul profeției de la Isaia, evenimentul face referire la regele Cyrus (Isaia 45, 2), în timpul căruia evreei au fost eliberați din robia babiloniană. Astfel, evenimentul este descris în termenii unui nou exod (Isaia 42, 13; 43, 16-19; 48, 21; 52, 12)¹⁴. Împlinindu-și făgăduința Sa, Dumnezeu nu numai că îi scoate de sub asuprire, ci îi și mântuiește.

Pentru Luca, împlinirea textului isaianic este văzută în chemarea omului de a pregăti calea Domnului și a face drepte cărările Sale, prin schimbarea barierelor de ordin moral.

1.2. Lc. 4, 18-19 și Is. 61, 1-2a; Is. 58, 6

Chiasmul dezvoltat pe baza paralelismului, amintit în Is. 40, 3, este utilizat pentru a crea o mișcare *concentrică*. Semnificația ultimă a fragmentului cu structură chiasmică nu se exprimă în final, printr-o „concluzie”, ci trebuie căutată mai degrabă în *centrul* său. Și această manieră chiasmică de a compune și citi un text literar de la extremități spre centru pare să-și aibă originea în lumea semitică, dar a fost larg folosită în lumea elenistică.

Cercetătorii întrebunțează frecvent termenul „chiasm”, pentru a desemna orice formă de „*paralelism invers*”. Acesta este o formă retorică, unde al doilea rând inversează ordinea cuvintelor sau a temelor exprimate în primul rând¹⁵.

Chiasmul include, totdeauna, un *al treilea rând* sau element. În structurile chiasme putem afla multe segmente, ideea majoră fiind structurată în jurul temei centrale, precum litera X, care corespunde

¹³ C. Westermann, *Isaiah 40-66: A Commentary*, col. „The Old Testament Library”, Westminster Press, Philadelphia, 1969, p. 32.

¹⁴ J. Manek, *The New Exodus in the Book of Luke*, în NovT, 2, 1968, p. 10.

¹⁵ Pr. prof. dr. John Breck, *Sfânta Scriptură în Tradiția Bisericii*, traducere de I. Tămăian, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2003, pp. 139-140.

literei grecești *chi*. Punctul central al structurii chiastice îl reprezintă *tema*, după care sunt construite celelalte rânduri paralele. În acest citat compus, chiar segmentul din Is. 58, 6 reprezintă punctul central al structurii chiastice. După cum vom vedea la al treilea citat analizat în prezentul studiu, segmentul din Is. 58, 6 va fi extins și particularizat în Is. 35, 5-6, prin citarea din Lc. 7, 22.

Lc. 4, 17-19	LXX	κατα Λουκαν
<p>Lc. 4, 18: Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea și celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsăți, Lc. 4, 19: Și să vestesc anul plăcut Domnului".</p>	<p>Is. 61, 1 πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέοῦ εἵνεκεν ἔχρισέν με εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέν με ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τῇ καρδίᾳ κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφειν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν 2 καλέσαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτὸν καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως παρακαλέσαι πάντας τοὺς πενθοῦντας Is. 58, 6 οὐχὶ τοιαύτην ἠσθεῖαν ἐγὼ ἐξελεξάμην λέγει κύριος ἀλλὰ λῦε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας διάλυε στραγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων ἀπόστειλε τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει καὶ πάσαν συγγραφὴν ἄδικον διάσπα</p>	<p>καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον τοῦ προφήτου Ἡσαίου καὶ ἀναπτύξας τὸ βιβλίον εὗρεν τὸν τόπον οὗ ἦν γεγραμμένον, 18 Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέοῦ εἵνεκεν ἔχρισέν με εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς, ἀπέσταλκέν με, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφειν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστειλαὶ τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, 19 κηρύξαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν.</p>

Citarea lui Isaia în Evanghelia după Luca (cap. 4) începe cu sublinierea că Iisus este uns cu Duhul Domnului. Episodul din Sinagogă

este urmat de vindecări și exorcisme, care confirmă faptul că Iisus este Mesia, Fiul lui Dumnezeu (Lc. 4, 37-41).

Textul urmează, în mod principal, redactarea din LXX¹⁶. Luca omite de două ori, cum face de altfel și textul Septuagintei, referirea la IHWH, care apare în ambele fragmente. De asemenea, Luca redă corect, după sensul din LXX, expresia *τυφλοῖς ἀνάβλεψιν*¹⁷. Mai există și diferențe față de textul profetului Isaia redat în Septuaginta.

O primă remarcă o avem față de redarea lui *καλέσαι* prin *κηρύξαι*, în v. 19. Această modificare, independentă de LXX, este determinată de sensul lui *κηρύξαι*, care accentuează acțiunea de a predica. Mai mult, această folosire a lui *κηρύξαι* nu este specific lucanică, ci este determinată de tradiția pe care o citează.

A doua schimbare sau omisiune față de textul masoretic, precum și față de LXX este fraza *ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τῆ καρδίᾳ*. B. Reicke¹⁸ argumentează această dispariție a textului din motive de simetrie poetică.

A treia diferență față de textul inițial din Isaia 61, 1-2 constă din inserarea unui alt text, de la Isaia 58, 6. Interpolarea diferă de textul masoretic, precum și de LXX, deși textul, cu ușoară alterare stilistică, se găsește redat ca atare la capitolul 58 din Isaia. S-a argumentat că introducerea acestui text reflectă o formă de midraș (comentariu) elaborată în mediul grecesc¹⁹, care pune în legătură cuvintele *ἄφρασιν-ἀφέσει* din forma greacă a textului. Textul, din cauza alterărilor, nu este citit actualmente în sinagogi.

Sfântul Luca folosește acest text pentru a puncta contextul în care Mântuitorul evidențiază misiunea de a împlini profeția din Isaia 61. Profetul este desemnat prin semnul ungerii de la Duhul (din Isaia 61)

¹⁶ A. Finkel, *Jesus' Preaching in the Synagogue on the Sabbath (Luke 4, 16-28)*, în C.A. Evans, W.R. Stegner (eds.), *The Gospels and the Scriptures of Israel*, JSNTSup. 104, Sheffield, Sheffield Academic Press, 1994, pp. 325-341.

¹⁷ J.A. Fitzmyer, *The Gospel According to Luke (I-IX). Introduction, Translation, and Notes*, vol. I, col. AB 28, Doubleday, New York, 1981, p. 122.

¹⁸ B. Reicke, *Jesus in Nazaret - Luke 4, 14-30*, în H. Balz și S. Schultz (eds.), *Das Wort und die Wörter: Festschrift Gerhard Friedrich zum 65. Geburtstag*, Stuttgart, 1973, p. 106.

¹⁹ D. Juel, *Messianic Exegesis. Christological Interpretations of the Old Testament in Early Christianity*, Fortress Press, Philadelphia, 1988, p. 77.

și prin asemănarea cu Ilie și Elisei, ca profeți ne-mesianici²⁰. Introducerea lui Isaia 58, 6 în textul lucanic devine importantă, pentru că se vestește o persoană ce va elibera pe cei oprimați. Dacă profetul eshatologic este văzut astfel, ca și Moise, el este plasat în mod evident în plan mesianic, eliberator. Deci, portretul profetic din Isaia 61 este unit cu portretul de eliberator din Isaia 58.

Vorbitorul din acest verset este „Robul Domnului”. Privite prin prisma Noului Testament, cuvintele „astăzi s-a împlinit Scriptura în auzul nostru” alungă orice îndoială cu privire la „slujitorul Domnului”.

Săracilor nu le este dată posibilitatea să guste toate plăcerile lumesti. Această situație de inferioritate a unora față de alții mai puțin săraci sau chiar mai bogați îi umilește și-i aduce la disperare. Pentru dobândirea fericirii nu bogăția este decisivă. Altele sunt criteriile de soluționare. Beneficiarii vestirii sunt mai ales cei săraci. Omul sărac nu beneficiază de favorurile bogatului, dar nici nu are ocaziile de cădere ale acestuia. Omul sărac își păstrează sufletul mai curat, poate și de frică. Adevărul în privința aceasta va ieși pe deplin la iveală abia în timpul evanghelizării prin Iisus Hristos.

Folosirea Vechiului Testament de către Sfântul Luca urmează același traseu ca și cel pentru Isaia 40, dar accentul lunecă pe natura profetică a acestei împliniri (v. 21 – *σήμερον πεπλήρωται*), datorită prezenței mântuirii finale, ca structură literară.

Din Luca 4, 16 remarcăm imediat că este vorba de sabbat și nu de altă zi de sărbătoare sau de pregătire a sărbătorii. În zilele de sărbătoare, după literatura intertestamentară, nu exista un serviciu la sinagogă, încât întreaga atenție era îndreptată spre templu. Sinagoga rămânea în mod esențial casa sabbatului²¹. În Luca 4, 17-20 nu se vorbește decât despre o lectură profetică (Isaia 61), urmată de o

²⁰ T.L. Brodie, *Luke 7, 36-50 as a Internisation of II Kings 4, 1-37. A Study in Luke's Use of Rhetorical Imitation*, Bib 64, 1983, pp. 457-485; Idem, *Luke the Literary Interpreter. Luke-Acts as a Systematic Rewriting and Updating of the Elijah-Elisba Narrative in I an II Kings*, teză de doctorat, Pont. Univ. A S. Thoma Aq. Roma, 1987; Idem, *Towards Unraveling Luke's use of the Old Testament. Luke 7, 11-17 as an Imitation of I Kings 17, 17-24*, NTS 32, 1986, p. 247-267; Pr. Dr. Constantin Oancea, *Profetul Ilie și narațiunea despre secetă (1 Regi 17,1-18,46)*, Editura Alma Mater, Cluj Napoca, 2005, p. 75.

²¹ Josephus, Flavius, *Antichități iudaice*, vol. II, traducere și note de I. Acsan, Editura Hasefer, București, 1999.

omilie²². Conform Luca 4, 17, reiese că servitorul de la sinagogă i-a dat lectorului (lui Iisus) ruloul lui Isaia. Iisus Învățătorul²³ deschide ruloul, îl citește și îl rulează la loc, dându-l slujitorului sinagogii (pentru a-l așeza în colț, într-un dulăpior portativ). Mântuitorul Iisus „găsește” locul unde era scris. Cuvântul „găsește” (εὑρεῖν) exprimă faptul că a derulat aproape șase metri de sul, până la Isaia 61²⁴, sau că a ales acest pasaj, care să fie în legătură cu tema sabbatului respectiv, dar și cu gândirea personală mesianică.

Luca omite fragmentul „să vindece inimile cele zdrobite” (ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τῆ καρδία) și adaugă „să redea celor asupriți libertatea” (ἀπόστelle τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει), plecând de la Isaia 58, 6; înlocuiește „a chema” prin „a proclama” (καλέσαι cu κηρύξαι), întrerupe apoi Isaia 61, 2 înaintea mențiunii „zilei de răzbunare”²⁵ și termină prin citarea și proclamarea „anului milei” (în greaca Noului Testament δεκάτος, ca și în Septuagintă). Trebuie remarcate și versetele Isaia 61, 5-7, unde se amintește de pedepsirea neamurilor, care în mod cert contraziceau teza lucianiană exprimată în omilie. Înțelegem această omisiune, deoarece Luca introduce în cadrul textului Isaia 61, 1-2 un element din Isaia 58, 5 (deci anterior textului de citit – ceea ce nu era admis), iar în acest procedeu Luca poate fi motivat de cuvântul grecesc ἄφεισις „libertate”, folosit de LXX pentru Isaia 58, 6, dar și pentru Isaia 61, 1, deși termenii ebraici sunt diferiți²⁶.

Cu Luca 4, 16-30, nu doar activitatea profetică a Domnului Hristos, în cuvinte și acte, este anunțată. Cititorul poate repera temele care sunt dezvoltate în Evanghelia a treia: sărăcia, umilința și întoarcerea, pe cale, la milostenie și dragoste. Astfel, în Luca 4, 16-30, naratorul pune darul vederii în mijlocul binefacerilor promise de profet, ca obiect al misiunii lui Iisus. Dispoziția concentrică a versetelor 18-19 este prezentată astfel:

²² C. Perrot, *Luc 4, 16-30 et la lecture biblique de l'ancienne synagogue*, în *Exégèse biblique et judaïsme*, édité par Jacques E. Menard, Université des Sciences humaines de Strasbourg, Faculté de théologie catholique, Strasbourg, 1973, p. 173.

²³ Trebuie să înțelegem termenul de „Învățător” în sensul de Rabbi. Aici Iisus este un rabbi itinerant, invitat să îmbogățească cultul sinagogal prin omilia la textul biblic.

²⁴ E.E. Ellis, *The Gospel of Luke*, Eerdmans-Marshall, Morgan & Scott, Grand Rapids, London, 1991, p. 97.

²⁵ J.A. Fitzmyer, *op. cit.*, vol. I, p. 532.

²⁶ C.M. Tuckett, *Luke 4, 16-30, Isaiah and Q*, în J. Delobel (ed.), *Logia*, Leuven University Press, 1982, pp. 343-354.

- „Duhul Domnului este peste Mine,
- pentru care M-a uns să binevestesc săracilor;
- M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima;
- să propovăduiesc robilor dezrobirea
- și celor orbi vederea;
- să slobozesc pe cei apăsați
- și să vestesc anul plăcut Domnului”.

Cele patru categorii de oameni care primesc ajutorul mesianic sunt: săracii, cei zdrobiți cu inima, robii (sau „cei apăsați”) și orbii, prefigurând activitatea de mai târziu a lui Iisus, în relatare lukanică (Lc. 7, 21-22; 14, 13. 21; 16, 20. 22; 18, 22. 35; 19, 8; 21, 3).

Folosirea Vechiului Testament de către Mântuitorul este profetică și tipologică. Utilizarea profetică se referă la împlinirea lui Isaia 61, 1-2, redată de *Σήμερον πεπλήρωται* din Lc. 4, 21. Aplicarea tipologică este evidentă în referirea Domnului la Robul-Mesia din Isaia 61, la împlinirea eshatologică a jubileului veterotestamentar și la slujirea Sa profetică, asemănătoare cu a proorocilor Ilie și Elisei.

1.3. Lc. 7, 22 și Is. 35, 5-6

Al treilea text din Isaia, pe care se fundamentează afirmațiile Sfântului Luca privitoare la Ioan Botezătorul și la Iisus Hristos, este redat la Lc. 7, 22. În mod surprinzător, acest text înglobează tema predicării (*εὐαγγελίζω*), iar tema vindecării, din Lc. 4, 18-19, este detaliată prin identificarea „celor oprimați” cu „orbii, șchiopii, leproșii, surzii și cei morți”, în Lc. 7, 22.

Lc. 7, 22.27	LXX	κατα Λουκας
7, 22: Și răspunzând, le-a zis: Mergeți și spuneți lui Ioan cele ce ați văzut și cele ce ați auzit: Orbii văd, șchiopii umblă, leproșii se curățesc, surzii aud, morții înviază și săracilor li se binevestește.	Is. 35, 5-6: τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν καὶ ὠτα κωφῶν ἀκούσονται τότε ἀλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χλωός καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάλων ὅτι ἔρραγη ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ καὶ φάραγξ ἐν γῆ διψώση	22: καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες ἀπαγγεῖλατε Ἰωάννῃ ἃ εἶδετε καὶ ἠκούσατε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν, χλωοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται·

	<p>Is. 29, 18-19: καὶ ἀκούσονται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ κωφοὶ λόγους βιβλίου καὶ οἱ ἐν τῷ σκότει καὶ οἱ ἐν τῇ ὀμίχλῃ ὀφθαλμοὶ τυφλῶν βλέψονται καὶ ἀγαλλιάσονται πτωχοὶ διὰ κύριον ἐν εὐφροσύνῃ καὶ οἱ ἀπηλπισμένοι τῶν ἀνθρώπων ἐμπλησθήσονται εὐφροσύνης</p> <p>Is. 61, 1: πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέοῦ εἶνεκεν ἔχρισέν με εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέν με ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τῇ καρδίᾳ κηρύξαι ἀίχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν</p>	<p>27: οὗτός ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται, Ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.</p>
--	---	--

Sfântul Ioan Botezătorul trimite doi ucenici pentru a adresa următoarea întrebare Mântuitorului: „Tu ești Cel ce vine sau să așteptăm pe altul?” Din întrebarea Sfântului Ioan nu reiese cum că acesta și-ar fi pierdut credința în Mântuitorul Iisus Hristos, ci se subliniază diferența dintre Mesia Cel prezis de Sfântul Ioan, Mesia în a Cărui mână este lopata și va curăța aria, iar pleava o va arde cu foc (Lc. 2, 16-17), și Mesia Care este Iisus, Cel care vindecă și predică vestea cea bună²⁷.

Mântuitorul răspunde Sfântului Ioan astfel: „Orbii își capătă vederea și șchiopii umblă, leproșii se curățesc și surzii aud, morții înviază și săracilor li se binevestește. Și fericit este acela care nu se va sminti întru Mine”. Mântuitorul răspunde astfel, citând textul Isaia 61, 1. Răspunsul Mântuitorului simbolizează eliberarea Israelului

²⁷ John P. Maier, *op. cit.*, p. 314.

din exilul babilonic și reîntoarcerea poporului la un Ierusalim reînnoit²⁸.

Cele șase acțiuni și situații la care face referire textul Luca 7, 22, ca semn de recunoaștere a lui Hristos de către Ioan Botezătorul, sunt citări din profetul Isaia 35, 5-7; 29, 18-19 și 61, 1.

Omul care are ochi luminoși și nu-i deschide vederii largi este orb, pentru că „ochi are și nu vede”, în domeniul moral. Este orb cu sufletul cel care știe care este binele și nu-l face și cel care urăște pe cei care iubesc dreptatea. De la un capăt al Sfintei Scripturi la celălalt, redarea vederii orbilor e un dar și un simbol al prezenței divine. În Evanghelia după Luca, Iisus le reamintește ucenicilor lui Ioan: „Mergeți și spuneți lui Ioan cele ce ați văzut și cele ce ați auzit: Orbii văd, șchiopii umblă, leproșii se curățesc, surzii aud, morții înviază și săracilor li se binevestește” (Lc. 7, 22). Ei sunt chemați să vadă (*ὄραω*) că lumea nouă s-a ivit. Aici e o altă trecere de la Vechiul Testament la Noul Testament. Din nou, ideea nu este să fie desconsiderați oamenii Vechiului Legământ. Ei păstrează propria mărturie bogată și esențială a lucrării lui Dumnezeu în lume. Dar ei nu l-au văzut pe Domnul Iisus, spune textul Evangheliei după Luca, în timp ce discipolii da.

Dumnezeu a deschis omului urechile, ca el să nu dea înapoi și să se împotrivescă, ci să audă „toate câte a grăit Domnul, să le facă și să le urmeze” (Is. 24, 7). Isaia vede profetic pe omul renăscut, pe omul nou.

S-a demonstrat că aceste texte nu sunt referiri speciale la misiunea lui Mesia. Totuși, argumentarea lucanică urmărește două etape pentru a demonstra că Iisus este Mesia. În prima fază, Hristos afirmă venirea împărăției lui Dumnezeu către ascultătorii Săi și împlinirea misiunii de Înaintemergător a lui Ioan (Lc. 3, 15-16; 4, 17-19; 7, 19). A doua etapă arată că Iisus lucrează pentru împlinirea acestui scop eshatologic (Lc. 7, 22).

Împlinirea nu se realizează doar prin vindecare, ci și prin iertare; recunoaște nedesăvârșirea omului fără lucrarea mântuitoare a lui Dumnezeu. Lucrarea omului în lume nu e, în primul rând, căutarea bunăstării proprii sau lupta pentru sens; este o chestiune de vocație sau de trimitere în lume ca emisar al Domnului. Tămăduirea

²⁸ *Ibidem.*

biblică recunoaște o dimensiune spirituală a vieții, fiindcă vede persoana umană creată după chipul lui Dumnezeu. Totuși, în plus, din cauza păcatelor și consecințelor sale, recunoaște nevoia omenească de ceva mai mult decât oferă creația. Necesitatea tămăduirii recunoaște o distanță între om și Dumnezeu, realitatea înstrăinării omului de Dumnezeu și a omului de om; anunță intervenția lui Dumnezeu în lume pentru depășirea acestei îndepărtări, prin intermediul vieții, morții și Învierii lui Iisus. Include o chemare la misiune în numele lui Iisus. Tămăduire și mântuire, vindecare și misiune sunt legate intim și total.

Pentru că Mântuitorul anunță și aduce împărăția lui Dumnezeu, tămăduirea va fi întotdeauna parte a lucrării Bisericii lui Hristos. Și, precum a fost întotdeauna, Dumnezeu ne va surprinde cu darurile Sale.

1.4. Lc. 7, 27 și Mal. 3, 1

Întrebarea finală privind această pericopă este sensul pe care îl are combinarea citatului din Exod 23 cu cel din Maleahi 3, în Lc. 7, 27. Dificultatea acestui pasaj rezultă din modul în care sunt unite două episoade și imagini diferite.

După plecarea ucenicilor Sfântului Ioan, Mântuitorul a început să vorbească mulțimii despre Botezător. În continuare, Mântuitorul subliniază două dintre trăsăturile de caracter ale Sfântului Ioan Botezătorul, prin două întrebări retorice adresate mulțimii. Prima se referă la tăria în credință: „Au trestie clătinată de vânt?”. Imaginea trestiei clătinate de vânt ne duce cu gândul la trestia care se clatină din cauza vântului pe malurile Iordanului, dar și la incertitudinea gândurilor sau inconstanța unui om. Particula *ἀλλά* sugerează răspunsul negativ al mulțimii, făcând legătură cu întrebarea următoare: „Să vedeți un om îmbrăcat în haine moi?”²⁹. Această întrebare subliniază detașarea totală a Sfântului Ioan față de bunurile pământești, prin lipsa așa-numitelor „haine moi” (ἐν μαλακοῖς ἱματίοις), haine care asigură confortul³⁰.

²⁹ W. Robertson Nicoll (Ed.), *The Expositor's...*, vol. I, p. 171.

³⁰ Willoughby C. Allen, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to S. Matthew*, Charles Scribner's Sons, New York, 1907, p. 115.

Lc. 7, 22.27	LXX	κατα Λουκας
7, 27: Acesta este Cel despre Care s-a scris: „Iată trimit înaintea feței Tale pe îngerul Meu, care va găti calea Ta, înaintea Ta”.	Mal 3, 1: ἰδοὺ ἐγὼ ἐξαποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου καὶ ἐξαίφνης ἥξει εἰς τὸν ναὸν ἑαυτοῦ κύριος ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης ὃν ὑμεῖς θέλετε ἰδοὺ ἔρχεται λέγει κύριος παντοκράτωρ Exod 23, 20: καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου ἵνα φυλάξῃ σε ἐν τῇ ὁδῷ ὅπως εἰσαγάγῃ σε εἰς τὴν γῆν ἣν ἠτοιμάσασι	27: οὗτός ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται, Ἴδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου.

Ioan este zugrăvit ca o persoană cu rol mesianic. În compoziția lucană există paralelismul antitetic între Lc. 1, 32 și 1, 76, unde Iisus este numit „Fiul Celui Preaînalt”, iar Ioan este „Prooroc al Celui Preaînalt”. Acest profet va merge înaintea Domnului, după cum au profetit Maleahi 3, 1 și Isaia 40, 3. Acum el este identificat cu „îngerul trimis înaintea feței Sale”.

Concluzii

Prin cele patru citări din Evanghelia după Luca, în care Sfântul Ioan Botezătorul și Mântuitorul Hristos sunt puși în relație, se realizează o structură chiasmică. Textele sunt prezentate în exprimarea făcută de Iisus, care definește și se autodefinește. Ca și în structura „Evangheliei copilăriei”, unde cei doi copii sunt prezentați într-o dezvoltare paralelă, prin intermediul procedurii literare *singritis* (Lc. 1-2), în capitolele 3-8 ale Evangheliei după Luca descoperim Profetul Ioan în relație cu Domnul Hristos. Acela pregătește calea (A) și slujește ca „înger” (A’), înțelegând mesajul general din Is. 61, 1, care identifică pe Unsul-Mesia (B) din lucrările extraordinare (B’).

Pentru a fi o structură chiastică, elementul central (C) este necesar. Acesta nu se mai găsește într-o citare explicită, ci într-o parafrază-sinteză, rostită tot de Iisus:

Lc. 5, 31: „Și Iisus, răspunzând, a zis către ei: N-au trebuință de doctor cei sănătoși, ci cei bolnavi”.

Lc. 5, 32: „N-am venit să chem pe drepti, ci pe păcătoși la pocăință”.

Adesea, deși nu totdeauna, versetul sau pasajul aflat în centrul schiței chiasme capătă putere sau oferă o temă cheie pentru întregul segment.

Chiasmul și metafora sunt forme prin care se configurează și se transmite cunoașterea. Procesul transmiterii cunoașterii îl imaginăm pornind de la transcendent înspre imanent, dar și invers. Modelul se naște după ce experiența a fost stocată în memorie și apoi datele stocate se reassemblează într-un alt model etc. Chiasmul, metafora și conceptul au un statut special comparativ, deoarece ilustrează simultan toate palierele tabloului, de la materialitatea sintactică a figurii chiasmului, la calitatea lui de proces cognitiv.

Schița chiasmică poate fi expusă într-un singur verset, într-un întreg pasaj sau chiar într-o serie de istorisiri. Unii interpreți au sugerat chiar o structură chiasmică pentru o scriere biblică integrală. Deși chiasmul unui singur verset este cel mai bine caracterizat drept un instrument retoric, chiasmul folosit în pasaje mai lungi poate fi considerat, pe bună dreptate, o formă literară, și asta din cauză că autorul este pus să dezvolte o schiță extinsă a elementelor paralele și inversate, acordându-i-se deseori o atenție voită segmentului central (ex.: A B C B' A').

Identificarea schițelor chiasme în versete individuale și mai ales în segmente mai mari ajută la o mai bună interpretare a textelor. Este important, așadar, ca interpretul biblic să acorde în primul rând o atenție deosebită redactării și structurii textelor, la fel și prelucrării textelor din secțiunile mai mari. Acest lucru se poate face cel mai bine scoțând în evidență textul prin unitățile semantice în limba greacă, ceea ce permite interpretului să descopere simetria și tiparul răsturnat al textului sau al textelor. Deseori, chiasmul nu este vizibil în traducerea englezească.

Chiasmul ne oferă o prilejitate a tiparelor de gândire ale anticilor. Comunitățile biblice se delectau cu enunțuri și istorisiri într-un curs liniar și logic al ideilor, care erau ușor de memorat, apreciind repetiția, pe care noi uneori o considerăm excesivă.

Aspects of the Prophetic Dialogue about Christ in the Gospel of Luke

Rev. Lect. PhD. Ilie MELNICIUC PUICĂ

In the Gospel of Luke there are several quotations from Isaiah's prophecy, which are adapted to the cultural and historical context of Jesus' time. The first three explicit quotations of the Gospel follow an Hellenistic line of thought, expressed in the form of chiasmus. The citations are focused on Messiah and John the Baptist, following the reasoning used by Luke, in order to find, through dialogue indirectly, the relation between these two prophets of the New Testament.

KEYWORDS: Gospel of Luke, Isaiah, Hermeneutic, Intertestamental dialogue